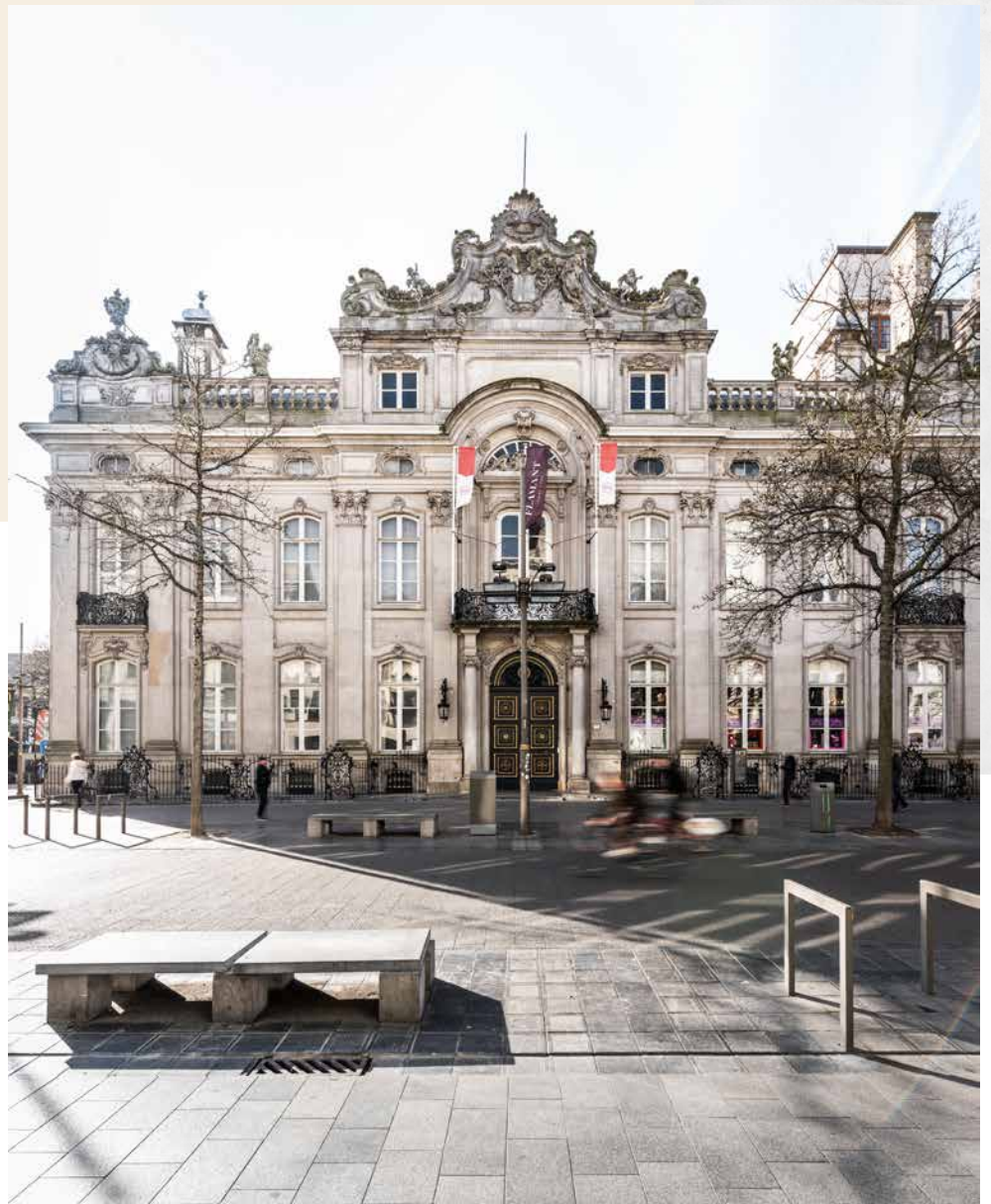

Beknopte
geschiedenis van
het *Paleis op de Meir*

Inleiding	3
Meir	4
Hoek van Meir en Wapper	4
Johan Alexander van Susteren Jan	4
Pieter van Bourscheit de Jonge	5
Plattegrond	6
Voorgevel	6
Interieur	7
Einde van een droom, einde van een geslacht Hof de Fraula	7
Hof de Roose	7
Napoleon	8
Verbouwingen	8
Willem I	9
Van Bree	9
Van Bree's verbouwingen	9
Het Hollands Salon	10/11
De Belgische omwenteling	12/13
Nieuw bewind	13
Nieuw complot	14
Triomfantelijke intrede	14
Leopold I	14/15
Leopold II	16
Verbouwingen	17
Albert I	17
Vaderlandsliefde	18
Leopold III	18
Boudewijn	18
Koninklijke afstand	18/19
Toekomst	19

Inleiding

Iedere bezoeker en iedere gids moet voor zich zelf uitmaken of het Paleis op de Meir, op de hoek van Meir en Wapper, het prachtigste of het boeiendste gebouw van Antwerpen is. Het staat in elk geval buiten kijf dat het gebouw een zeer rijke geschiedenis, verspreid over meer dan 250 jaar, kende.

De associaties en invalshoeken voor gidsen, voor bezoekers en voor wetenschappers zijn legio: van rococo of Empire en neoclassicisme of eclecticisme, van kroonluchters en penanttafeltjes, van grisaille en behang, van nouveaux riches en van adel, van handel en oorlog, van Meir en haven, van de lichtheid van de Fêtes galantes tot de duisternis der bezettingsjaren, van de annexatie van onze gewesten door Frankrijk tot de triomfantelijke intrede van koning Albert in 1918, van beeldhouwer van de Oostenrijkse keizer tot centrum van hedendaagse kunst, van kunstschilder van de keizerin van Frankrijk tot filmmuseum, van Napoleon tot de tsaar van Rusland, van goudvissen op het dak tot motten in zwerm, van het plafond van Willem I der Nederlanden tot de Spiegelzaal van Leopold II, van mislukte complotten tot vadermoord van een kroonprins.

In een notendop

Vooraleer wij in deze tekst en de bijlagen¹ dieper ingaan op vele van deze en andere aspecten, zal de geschiedenis in een notendop u al overtuigen van de mooie verhaallijnen die voor dit Paleis kunnen uitgewerkt worden.

De bouwheer was Johan Alexander van Susteren, een rijke koopman in het heroplevende Antwerpen van de 18de eeuw. De architect was van Bourscheit de Jonge, een van de meest toonaangevende bouwmeesters uit de Oostenrijkse Nederlanden. In Antwerpen staan nu nog talrijke gebouwen van zijn hand.

Nadat de Fransen het Oostenrijks bewind hadden verjaagd en onze contreien hadden geannexeerd, werd het gebouw in 1811 voor Napoleon aangeschaft en deels in Empirestijl aangepast. Vele meubels die toen voor de keizer aangekocht werden, staan nog steeds in het Paleis.

Bij het einde van het Frans bewind kwam het gebouw in handen van koning Willem I der Nederlanden. Ook hij liet aanpassingen aanbrengen. Vanuit het Paleis trachtte zijn zoon, de kroonprins, tevergeefs zich aan het hoofd te stellen van de Belgische omwenteling.

¹ Over de personen, plaatsen of gebeurtenissen die in deze tekst met een asterisk vermeld, vindt u meer gegevens in de documentatiemap.

Na gebruik door het Voorlopig Bewind werd het gebouw ter beschikking gesteld van de Koninklijke familie van België. Leopold II liet het Paleis verbouwen. Albert I gebruikte het enige dagen als hoofdkwartier tijdens de inval van de Duitsers in 1914. Gedurende de twee wereldoorlogen had het Paleis een symboolfunctie tegen de bezetters.

In 1969 droeg Koning Boudewijn het Paleis over aan het Ministerie van Nederlandse Cultuur, die het in gebruik nam als Internationaal Cultureel Centrum. Het gebouw werd in 1996 aan de Vlaamse Gemeenschap overgedragen, die grondige restauraties besliste. Na erfpacht-overeenkomst met Erfgoed Vlaanderen, wordt dit uniek en waardevol historisch en kunsthistorisch patrimonium terug getoond aan het publiek.

Meir*

De naam Meir zou voortkomen van een moeras of stilstaand water, dat zich in het begin van de 14de eeuw zou hebben uitgestrekt van de buurt van de Huidevetterstraat tot aan de huidige Wapper, dus binnen de derde stadsuitbreiding van Antwerpen. De late ontginning van de gronden verklaart de breedte van de straat. Lange tijd zijn er slechts enkele armzalige hutten of huisjes in leem of hout. Pas in de tweede helft van de 15de eeuw begint men er huizen te bouwen ten gevolge van de bloei in handel en nijverheid. Door de enorme bevolkingsaan groei van Antwerpen in de 16de worden de onbebouwde oppervlakten snel ingenomen. De nabijgelegen nieuwe Beurs, geopend rond 1532 verhoogt de aantrekkingskracht van de Meir. Vanaf de overwelving van de vaart in het midden van die 16de eeuw krijgt de verkeersader een prestigieus karakter.

Hoek van Meir en Wapper*

Het Paleis op de Meir staat op de plek* waar ooit vier huizen stonden, gekend als de Korenblomme, den Keirskorff, de dry cauwkens, en de hoeck met den achterhuuse op de Wapper. Kort na 1611 geraken de twee belangrijkste van deze woningen in het bezit* van één familie en worden ze omgebouwd tot de corenblomme in de vergulden keirskorff, een luxueuze meester-woning met galerij, stallingen en een uitgang op de Wapper. De woonst wordt in 1722 verkocht aan Gisbert van Susteren*, die het onmiddellijk met zijn familie betreft maar kort daarna overlijdt. Wanneer in 1727 het derde huis, de dry cauwkens, te koop wordt gesteld, wordt het onmiddellijk aangekocht door de voogden van de drie minderjarige kinderen van Susteren. De middelste der kinderen verwerft het vierde huis – op de hoek met de Wapper – in 1744: de bouw van het herenhuis van Susteren kan beginnen.

Johan Alexander van Susteren*

De bouwheer Johan Alexander van Susteren was de afstammeling van een vermogende familie die haar fortuin had vergaard met bier brouwen en handel drijven in de Republiek der Verenigde Nederlanden, voornamelijk Den Bosch en Amsterdam. Waarschijnlijk om godsdienstige redenen – de van Susterens waren wrooms-katholiek – is een groot deel van de familie naar de

Zuidelijke Nederlanden uitgeweken. Hendrik Jozef van Susteren* wordt zelfs bisschop van Brugge. Haast al zijn broers en zussen zijn geestelijken. Zijn broer Melchior (X1740) is echter trouw gebleven aan de koophandel. In het begin van de 18de eeuw vestigt hij zich te Antwerpen; in 1728 koopt hij de heerlijkheid van 's Gravenwezel. Zijn enige zoon, Gisbertus Franciscus (Amsterdam 1692–Antwerpen 1723) trouwt in 1717 met Helena Roose*, telg uit een Antwerpse familie die enkele hoge ambtenaren en een burgemeester aan Antwerpen heeft geleverd. Het koppel krijgt drie kinderen: Melchior Joseph, Johan Alexander en Theresia Maria.

Rust er een vloek op de woonst op de Meir dat het gezin in 1722 – Johan Alexander was drie jaar oud – betreft? De vader overlijdt het jaar erop, hij was 30. De moeder vier jaar later, zij werd 33. De oudste zoon Melchior Joseph, sterft enkele dagen voor zijn 22ste verjaardag, een jaar na zijn huwelijk in 1739 met Régine Thérèse du Bois de Vroylande*. Het jongste kind, de dochter Theresia Maria, overlijdt in 1742, twee weken voor haar 21ste verjaardag.

Als enige erfgenaam van een welstellende familie – ook zijn zeer rijke grootoom, de bisschop van Brugge*, overleden in 1742, heeft hem begunstigd² – beschikt Johan Alexander van Susteren over een gigantisch fortuin. Hij laat het kasteel van 's Gravenwezel* grondig veranderen en na de aanschaf van het hoekhuis kan hij zijn vier huizen aan de Meir laten verbouwen tot een patriciërswooning van aanzien, een stadspaleis, een “vorstelyck huys”, zoals het zal genoemd worden.

Jan Pieter van Bourscheit de Jonge

Wie beter kan Johan Alexander van Susteren daarvoor aanspreken dan Jan Pieter van Bourscheit de Jonge*, de bouwmeester van de familie? In die periode was deze bouwmeester bij de Antwerpse notabelen en rijken zeer gegeerd.

Zijn eerste opleiding als beeldhouwer kreeg Van Bourscheit Junior bij zijn vader*, eveneens Jan Pieter genaamd. Deze was vrij jong uit Duitsland naar Antwerpen gekomen, waar hij in 1695 als vrijmeester in het Sint-Lucasgilde werd aanvaard en het tot beeldhouwer van de koning van Spanje schopte.

Zijn zoon wordt in 1712 in het Sint-Lucasgilde opgenomen. Hij maakt faam als beeldhouwer en architect. Van zijn hand zijn tevens het Osterriethhuis* (voor Johan Alexanders schoonzus, de weduwe van zijn broer Melchior), de Grote Robijn (Lange Nieuwstraat 22), de woonst de Fraula* (Keizerstraat, gevel nu Wapper 2, naast het Paleis op de Meir), het stadhuis van Lier*, het gemeentehuis van Putte, het kasteel van het Schoonselhof, het kasteel De Borrekens te Vorselaar, alsook talrijke gebouwen, paleizen, stadhuizen kastelen in Den Haag, Middelburg, Vlissingen, enz. Van van Bourscheit de Jongere zijn inkooprekeningen en copyboeken³ bewaard gebleven, zodat de bouwgeschiedenis van het huis van Susteren

² met dank aan Edgard Goedleven voor deze informatie

³ Stadsarchief Antwerpen, Insolvente Boedelkamer, nrs. 2953, 2954 en 2955.

nauwgezet kan gereconstrueerd worden⁴

Uit die teksten blijkt dat van Bourscheit van 1 januari 1745 tot 30 september 1746 heel veel voorbereidend werk verrichtte. Jan Pieter voelt zich immers niet alleen verantwoordelijk voor concept en uitvoering; hij zorgt ook voor het ornamenteel beeldhouwwerk, het smeedwerk, het stucwerk, de schouwen, de binnenhuisinrichting en de tuinaanleg.

Plattegrond

De plattegrond die van Bourscheit uittekent is als een open vierkant: een imposante voorgevel met een linker en rechtervleugel rond een grote binnenkoer. De uiteinden van de vleugels springen uit naar elkaar maar zijn niet verenigd zodat men vanuit de kamers aan de voorkant van de woonst uitziet op de tuin, waarachter de stallingen opgesteld worden. Koetsiers lieten hun gasten uitstappen hetzij in de grote inkom aan de Meir, hetzij voor de ingang van de linkse achterbouw, waar zich de grote salette bevond met zicht op de tuin: hier vonden alle grote festiviteiten plaats. Langs de zij inkom in de Wapper werden de koetsen terug buiten geleid. Zoals er een hoogst 'officieel' circuit was, zo was er ook een informeel voor de familie en een voor het personeel, zodat niemand iemand van ongewenste rang of stand voor de voeten hoefde te lopen.

Voorgevel

De voorbouw met voorgevel is grotendeels klaar in 1748. Hiervoor werd Bentheimersteen* gebruikt, wat in België zeer zeldzaam is. De kritiek op die gevel is doorheen alle periodes lovend, of men nu van de stijl houdt of niet: "De bevallige voorgevel [van dit prachtig hotel] mag te recht beschouwd worden als een de best gelukte voortbrengsels die men van de rocaille of schelpstijl aantreft.⁵", "Alhoewel de rocaille of Pompadourversiering er in haren luister schittert, is de gevel van dit hotel een der schoonste, zooniet de schoonste, van al de bijzondere woningen van België⁶

Men vindt in de voorgevel de typische karakteristieken van Van Bourscheits architectuur terug: een klassiek symmetrisch schema met een sterk benadrukte middenpartij. De risalieten opzij zijn licht uitspringend. De hoge traveeën, onderbroken door kolossale pilasters, bezorgen een verticaal aspect, getemperd door de horizontaliserende fries met bekronend attiek. De inrijpoort is geflankeerd door twee ronde zuilen die het balkon ondersteunen. De drie middenste traveeën zijn verhoogd met een halfverdieping, waarin de uitgesproken rondboognis boven het balkongedeelte uitmondt en waarboven het kunstig uitgewerkt kuifstuk troont. De aandacht voor het verhevene wordt ook gevraagd door de kuifstukken links en rechts en beeldhouwwerken van putti die het geheel bekronen.

⁴ Voor de kunsthistorische geschiedenis van het huis van Susteren, inclusief het meubilair, kan niet genoeg verwezen worden naar de voortreffelijke onderzoeken en studies* van Hertha Leemans* en van Mimi Debruyn*. Het oeuvre van Bourscheit de Jonge werd in detail behandeld door Frans Baudouin* en, recentelijk door Inge Breedvelt de Boer*.

⁵ Augustin Thys, *Historiek der Straten en openbare Plaatsen van Antwerpen, Antwerpen, Kennes, 1893*

⁶ A.G.B. Schaves, *Historie de l'Architecture en Belgique, 1849*

Interieur

Van het door Van Bourscheit ontworpen interieur zijn op de gelijkvloerse verdieping enkele salons en de vroegere eetkamer quasi intact* bewaard. In de bijgevoegde documentatie wordt uitvoerig ingegaan op de prestigieuze decoratie ervan. Ook de oorspronkelijke schilderijen van Balthasar Beschey* en de grisailles van Maarten Geeraerts* zijn bewaard gebleven.

Einde van een droom, einde van een geslacht

Het is zelden goed te vroeg over teveel geld te beschikken. Of aasden anderen op zijn fortuin? Had hij vijanden? In elk geval, Johan Alexander Van Susteren wordt van 1750 tot 1756 onder curatele gesteld. De werkzaamheden aan de Meir kennen veel vertraging. Van Bourscheit werkt nadien zowel aan dit stadspaleis als aan het kasteel van 's Gravenwezel. De werken in Antwerpen zijn nog niet voltooid wanneer Van Susteren plots overlijdt te 's Gravenwezel op 7 mei 1764. Hij was nog steeds ongehuwd. Zijn immens fortuin wordt verdeeld over talrijke verre erfgenamen. Hij wordt begraven in de Sint-Jacobskerk in Antwerpen. Ironie van het noodlot? De man die in Antwerpen een van de mooiste gebouwen van België liet optrekken, heeft er niet van kunnen genieten.

Hof de Fraula

De schoone groote huysingeh op een seer moderne wijze ten deel uyt den grond nieuw opgebouwt wordt openbaar verkocht en verworven door Jonkheer Joannes Baptista Augustin Joseph de Fraula⁷, heer van Calfenne. de Fraula zorgt voor de verdere verfraaiing van het huis, laat nieuwe stallingen bouwen en de tuin met fontein aanleggen. Van op de belvédère, achter het monumentale kuifstuk van de voorgevel, kan men de omgeving en de waterpartijen in de tuin bewonderen. Volgens het relaas van een reiziger in 1798 was op deze belvédère een waterbassin, waarschijnlijk bestemd voor de bevoorrading van de fontein, gevuld met goudvissen.

Hof de Roose

Klaarblijkelijk omdat hij zich te Brussel wil vestigen, verkoopt de Fraula in 1777 de woonst aan Pierre Jean graaf Roose* de Baisy, baron van Boechout. Deze sterft in 1784 en zijn weduwe, née Marie Anne Joseph van de Werve, ook een gekende Antwerpse familie) blijft er wonen. Maar wanneer de Fransen ons land binnenvallen, leggen ze haar een zware huisbelasting op, die ze niet kan of wil betalen en zij vlucht naar het buitenland met haar zes kinderen. Bij haar overlijden in 1798 wordt het Hof van Roose, zoals het toen genoemd wordt, toegewezen aan de jongste dochter, Caroline*, die er tot haar vijftien leefde. Zij huwt in 1800 Charles François de Brouhoven de Bergeyck*, die ook nooit op het Paleis zal komen wonen, vermits hij in 1811, vóór het einde van heet Frans bewind, de pijp aan Maarten geeft. Hij was burgemeester van Beveren. Caroline Roose de Baisy is dan nog geen 32 jaar oud. Zij beslist niet meer te trouwen en op het kasteel van Beveren te blijven. Zij verkoopt het Hof van Roose – met meubilair – aan ene Simon Bernard, stroman van keizer Napoleon. Die wilde immers een quartier impérial in Antwerpen, waarvan hij de haven militair wilde uitbouwen als “pistool op de borst van Engeland”.

⁷ Familie de Fraula* en huis de Fraula*

Napoleon

Napoleon had Antwerpen al verscheiden malen bezocht; hij logeerde toen meestal op het bisschoppelijk paleis op de Schoenmarkt, dat de zetel van het Departement des Deux-Nèthes was. Maar hij kende het hof van Roose wel. Bij zijn eerste bezoek in juli 1803 was de keizer en zijn gevolg een avond ontvangen op het ernaast gelegen huis nr. 48*, vroegere woonst van de kunstschilder Gerard Zeegers* en dan in het bezit van burgemeester Werbrouck, die er voor zijn belangrijke gast een vuurwerk op de Meir doet afsteken. Het vorstelyck huys dat Van Susteren had laten bouwen, zou toen de hoogste woonst van Antwerpen geweest zijn: de mensen die er op de belvédère stonden te kijken stonden hoger dan de keizer... Bij zijn volgend bezoek was het hof van Roose verhuurd aan de Société du Cercle, die er een biljartzaal had ingericht. Het Paleis was toen, zeker bij de officieren, gekend als la Maison du Cercle.

Verbouwingen

Een quartier impérial vergt natuurlijk aanpassingen: van woonst moet het gebouw nu ingedeeld worden in vier appartementen, voor de keizer en de grootmaarschalk, en voor de keizerin en de hofdame. Napoleon belast zijn keizerlijke architect Pierre Fontaine* onmiddellijk met de verbouwings- en aanpassingswerken. Fontaine was, met zijn collega Percier* en de schilder David, als het ware de "uitvinder" van de Empirestijl. De concrete uitvoering van de plannen gebeurt onder leiding van architect François Verly*. Talrijke salons, vooral op de eerste verdieping, worden in Empire stijl aangepakt. Meubels, luchters, sieruurwerken worden in groten getale uit de beste Parijse ateliers – Jacob* ! – overgebracht. Vele van die meubels staan nu nog in het Paleis opgesteld.

Maar het noodlot slaat weer toe. De ster van Napoleon is al aan het tanen. Napoleon komt niet meer naar Antwerpen. De man die het vorstelyck huys tot keizerlijk paleis laat ombouwen, zal er nooit logeren. Ironie: terwijl de keizer in ballingschap verkeert op het eiland Elba, wordt zijn aartsvijand, tsaar Alexander I, op het balkon van het Paleis in Antwerpen door de menigte toegejuicht.

Willem I

Bij de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden wordt het gebouw ter beschikking gesteld van koning Willem I*. Deze verblijft herhaaldelijke keren in Antwerpen. Ook zijn zoon, kroonprins Willem*, de prins van Oranje, en zijn vrouw Anna Paulowna, de zus van de Russische tsaar, vertoeven graag in het Paleis. Bij zijn laatste bezoek, in 1829, gelast koning Willem I de directeur van de Academie van Antwerpen, Mathieu Ignace Van Bree*, met decoratiewerken.

Van Bree

Na middelmatige studies aan de Academie van Antwerpen was Van Bree er net adjunct-leraar geworden toen de Franse bezetting hem werkloos maakte. Hij vertrekt op stage naar Parijs en bij zijn terugkeer wordt hij aanzien als de belangrijkste vertegenwoordiger van de style français in Antwerpen. De stad bestelt hem een Allegorie ter glorie van de Eerste Consul*, die in de smaak valt van Bonaparte's vrouw Joséphine. In 1803 bestelt ze bij hem een schilderij ter herdenking van De intrede van Eerste Consul Bonaparte te Antwerpen*. Van Bree schopt het tot Peintre de l'Impératrice maar wil, naast de gelegenheidsschilderijen, ook roem als historieschilder. In 1811 moet hij, op bestelling van keizerin Marie-Louise, tweede vrouw van Napoleon, naar Amsterdam voor het vastleggen van Zicht op het Paleis aan de Dam* bij de intrede van Napoleon in Amsterdam en De overhandiging van de sleutels van de Stad Amsterdam aan Napoleon. Die schilderijen werden in Frankrijk lauw onthaald. Ondertussen had Van Bree contacten gelegd en hij exposeerde op het Salon van Amsterdam in 1813 een historisch schilderij uit de geschiedenis van Nederland, waarvoor hij wel veel bewondering kreeg.

Waarschijnlijk mede door dit succes bestelde Willem I al in 1814 zijn portret bij Van Bree. Deze was slim genoeg om verscheidene schilderijen te wijden aan de in Nederland zeer populaire slag bij Waterloo, waaronder De Prins van Oranje aan Quatre-Bras en Het bezoek van koningin Wilhelmina⁸ aan de gewonde Prins van Oranje. Gevolg: hij werd ook de reporter van de Koninklijke familie der Nederlanden. Dopen, huwelijken, inhuldigingen, hij heeft het allemaal mogen schilderen. Het is dus niet verwonderlijk dat hij de opdracht van Willem I krijgt het Paleis op de Meir aan te passen, temeer dat Van Bree inmiddels directeur van de Academie geworden was. Hij had trouwens in moeilijke tijden de Academie gered – net als Bourscheit de Jonge destijds – door het geven van gratis lessen.

Van Bree start met plannen voor verscheidene salons in de hoek van de rechtervleugel op de verdieping van het Paleis. Hij maakt van die gelegenheid gebruik om jonge kunstenaars van de Academie aan werk te helpen. Slechts de decoratiewerken van enkele salons zullen tijdig beëindigd worden. Het is niet geweten hoe Van Bree de rest van het Paleis zou veranderd hebben indien de loop van de geschiedenis hem die tijd zou hebben gegeven. En Willem I het geld, natuurlijk...

Van Bree's verbouwingen

Langs de straatkant van de Meir en grenzend aan het nummer 48*, was op de verdieping een groot hoekvertrek, waarin Fontaine-Verly voor de keizer het Blauwe salon hadden ontworpen, zo genoemd naar de blauwe* luxestoffen die de wanden bekleedden. In die kamer was echter vaak sprake van vochtinsijpeling. Waarschijnlijk beslist Van Bree mede daarom een nieuw Blauw salon te ontwerpen in de kamer ernaast. De voornaamste reden voor de transformatie van de hoekruimte lag echter in het concept dat Van Bree voor ogen had voor een audiëntie bij de koning. Die gebeurt in stappen: via de imposante trapzaal komen de bezoekers op de verdieping, waar ze via de balkonzaal, die als antichambre wordt opgevat, in het nieuwe Blauwe salon terecht komen. Langs een andere deur kon de gemachtigde van de koning (of reeds de koning zelf, als het protocol een graad van gemoedelijkheid toeliet) de bezoeker dan verwelkomen, waarna men via de derde deur de eigenlijke audiëntiekamer, het hoekvertrek, betrad.

⁸ Koningin Wilhelmina, bijgenaamd Mimi, was de echtgenote van koning Willem I.

Het Hollands Salon*

Soms wordt de benaming 'zaal der XVII Provinciën' voor deze kamer gebruikt. Waarom zouden er dan op het plafond 18 provinciewapenschilden* afgebeeld staan?...

De naam "XVII Provinciën" is foutief want te beperkend. Deze zaal is bedoeld als verheerlijking van de Oranjedynastie en zijn telg, de heersende vorst, en niet als uiting van nostalgie naar een zeer beperkt luik van de geschiedenis der Nederlanden. De Zeventien Provinciën is immers de naam die gegeven wordt aan de Habsburgse Nederlanden tussen 1543 en 1581. Bij deze zeventien gewesten horen gebieden als het graafschap Artesië, Doornik, het graafschap Zutphen, de kasselrij Rijsel, die geenszins hun plaats kunnen vinden in de decoratie van dit salon dat enkel refereert aan de vereniging van Noord en Zuid en aan de grote vorst Willem I die dit klaarkreeg.

In de regie van Van Bree moest dit hoekvertrek grandeur uitstralen ter ere van de heersende vorst. De decoratie van de ruimte draagt bij tot het kader waarin de koning de gesprekken naar believen kan voeren. Hij spreekt en luistert trouwens niet alleen. Drieëntwintig portretten van beroemde Nederlandse mannen, in een fries onder het plafond geplaatst langsheen het hele vertrek, illustreren het roemrijke verleden van de Nederlandse geschiedenis. De naam van elke geportretteerde staat duidelijk leesbaar onder het medaillon geplaatst, in het Frans, toen heersende taal aan het hof van Nederland. De portretmedaillons werden uitgevoerd door Pieter Jozef De Cuyper*, een leerling van Van Bree.

In feite betreft dit overzicht van illustere personages vooral de Noord-Nederlandse geschiedenis. De meeste namen hebben geen of weinig betekenis voor de Belgen. Omdat Willem I mee dit programma heeft beslist, kan die wanverhouding als symbool staan voor de goed bedoelende maar slecht begrijpende houding van Willem I jegens zijn zuidelijke onderdanen. Van de vier geportretteerde leden van de Oranjedynastie⁹ kennen we Willem de Zwijger*. Bij de namen van de staatslieden, hoge functionarissen en militaire aanvoerders uit de XVIde of de XVIIde (Hollands Gouden eeuw)¹⁰ zal enkel Piet Hein*, maar haast steeds om "muzikale" redenen, bij Belgen een belletje doen rinkelen. Keizer Karel kennen we natuurlijk wel, maar eerder in een haat-liefde verhouding terwijl Willem I zichzelf eerder in de voetsporen van de Spaanse

⁹ Voor de kunsthistorische geschiedenis van het huis van Susteren, inclusief het meubilair, kan niet genoeg verwezen worden naar de voortreffelijke onderzoeken en studies* van Hertha Leemans* en van Mimi Debruyn*. Het oeuvre van Bourscheit de Jonge werd in detail behandeld door Frans Baudouin* en, recentelijk door Inge Breedvelt de Boer*

¹⁰ Augustin Thys, *Historiek der Straten en openbare Plaatsen van Antwerpen, Antwerpen, Kennes, 1893*

vorst zag treden als heerser over Zuid en Noord.

Van de glorieuze wetenschappers en kunstenaars zijn Rembrandt*, Rubens, Erasmus*, Mercator* en Ortelius* hier wel gekend maar de andere namen¹¹ waren toen al voor de meeste Belgische bezoekers obscuur.

Er is een vreemde eend in de bijt, want hij refereert niet aan de gezamenlijke geschiedenis van Noord en Zuid in de 16de eeuw, hij is niet verbonden met Noord-Nederland in de 17de of 18de eeuw én hij is niet geassocieerd met de Zuidelijke Spaanse of Oostenrijkse Nederlanden. Het betreft de toen befaamde en pas overleden André Grétry*. Zijn portret is geen "toegeving" aan "België": er moest een componist én een Luikenaar in het rijtje.

Luik was immers pas bij de Nederlanden gevoegd. Door de eeuwen heen was wat nu de provincie Luik is, onafhankelijk gebleven onder leiding van een prinsbisschop, le prince-évêque. De Fransen hadden het prinsbisdom bezet toen ze onze kontreien binnengevallen waren en hadden het in 1795, samen met de Oostenrijkse Nederlanden zoals we toen heetten, geannexeerd als deel van Frankrijk. De provincie Antwerpen werd voor twintig jaar département des Deux-Nèthes en Luik werd Département de l'Ourthe.

Omdat de bufferzone ten noorden van Frankrijk stevig moest zijn, kreeg Willem I van het Congres van Wenen¹², meer dan 200 jaar na de Scheiding der Nederlanden, Noord en Zuid terug samen, inclusief Luik.

Dat verklaart waarom ook Luik opgenomen is tussen de provinciewapenschilden die rond de kroonluchter met het centraal geplaatste wapenschild der Nederlanden op het plafond aangebracht werden.

Klokgewijs bovenaan beginnend vinden we de provincies Utrecht, Friesland, Overijssel, Groningen, Drenthe, Luxemburg, Noord-Brabant, Brabant, Limburg, Gelderland, Luik, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Henegouwen, Holland, Zeeland en Namen.¹³

Het plaatsen van de 18 wapenschilden had dus, naast de vergrote symmetrie en de politiek-geografische correctheid, ook als doel Willem I lof toe te zwaaien als een groot vorst. Hij heerste over meer dan er ooit geweest was in de Nederlanden.

Om de boodschap nog te benadrukken voorzag Van Bree ook in elk van de vier wanden van het Salon een bas-reliëf dat een historisch feit uit de

¹¹ Boerhaave*, Coster*

¹² Kwisvraag: Welke drie staatshoofden werden door het Congres van Wenen afgeschaft?

¹³ Noord-Brabant en Brabant hebben het zelfde wapenschild en kunnen dus andersom opgesteld zijn. Belgisch Limburg en Nederlands Limburg waren een provincie. Nederlands-Limburgische bezoekers zullen trouwens tevergeefs het wapenschild van hun provincie zoeken, vermits dat dateert van na de scheiding tussen België en Nederland. Ook Antwerpenaren, Oost-Vlamingen en West-Vlamingen zullen raar opkijken: hun wapenschilden waren tijdens het Nederlands bewind bovenaan bezet door een schildhoofd, bezaaid met blokjes en een uitkomend leeuwenhoofd van het wapenschild der Nederlanden. Noord- en Zuid-Holland waren een; ze hebben slechts in de 20ste eeuw hun wapenschild gekregen.

Nederlandse geschiedenis voorstelt*. Hij tekende de plannen en liet het werk uitvoeren door twee veelbelovende leerlingen van de Academie: Jan Baptist De Cuyper* (broer van de medaillonportrettist) en Willem Geefs*, aan het begin van zijn bloeiende carrière, die hem tot o.a. de standbeelden van Leopold I (Laken), Rubens (Groenplaats), en Grétry (Luik) zou brengen, alsook tot het burgemeesterschap van de gemeente Schaarbeek.

Een van die vier* bas-reliëfs beeldt de eedaflegging uit van Willem I in 1815 als koning der Nederlanden. De bezoeker die op audiëntie komt bij de vorst, zou Zijne Majesteit als het ware dubbel te zien krijgen: in bas-reliëf en in levende lijve!

Maar dat is buiten het noodlot gerekend dat deze plek teistert. De werken zijn voltooid in juli 1830. Amper een maand later breekt de Belgische revolutie uit. Willem I zal de verbouwingen nooit zien...

De Belgische omwenteling*

Op 25 augustus 1830, verjaardag van Willem I, wordt in de Brusselse Muntshouwborg een galavorsteling gehouden. De opera *De Stomme van Portici* van de Franse componist Daniel Auber vertelt het verhaal van het verzet in Napels tegen het tirannieke bewind van een koning en veel toeschouwers denken bij het aanhoren van de aria *Amour sacré de la patrie* niet aan Italië maar aan België. Het publiek loopt opgewonden naar buiten, de straat neemt de melodie over en de huizen van enkele verwoede aanhangers van de vorst-die-de-grievens-der-Belgen-niet-wil-begrijpen worden geplunderd. De Belgische Omwenteling is begonnen en blijkt niet meer te stuiten.

In het begin loopt het in Antwerpen niet zo'n vaart. De stad kende sinds de vrijmaking van de Schelde onder de Fransen en de steun van Willem I aan de handel en de nijverheid terug een enorme bloei. "Laat die heethoofden in Brussel maar roepen. Hier zal niet geplunderd worden." is de tendens bij de Orangistische meerderheid der Sinjoren. Op 30 augustus komen de prinsen Willem* en Frederik, zonen van Willem I, aan in Antwerpen en feliciteren burgemeester, burgerlijke wacht en schutterij voor de kalmte in de stad. In hun afkondiging aan het volk betuigen de prinsen hun voldoening "over de eendracht en het goede gevolg waarmee de ingezetenen dezer stad de rust en goede orde hebben weten te behouden welke eenige aan de stad vreemd zijnde personen of lieden zonder beroep hebben gepoogd te stoorren." Zij reizen door naar Brussel; het blijft kalm in Antwerpen in de eerste weken van september.

Ondertussen groeit het plan om de Belgen een feitelijke scheiding toe te staan onder het bewind van de kroonprins*. De onverzettelikheden van Willem I bij de opening van de Staten-Generaal gooit echter terug olie op het vuur. De troepen die hij onder leiding van zijn zoon Frederik Brussel injaagt, moeten zich

na vier dagen verwoede gevechten terugtrekken. De aankomst in Antwerpen van de eerste gewonden en van de eerste krijgsgevangenen beroert de bevolking van de havenstad. Her Voorlopig Bewind roept op 4 oktober de onafhankelijkheid van België uit en organiseert verkiezingen voor een Nationaal Congres. En dan gebeurt iets zeer vreemds. Vanuit het Paleis op de Meir, waar hij teruggekeerd is, doet kroonprins Willem een nieuwe verklaring: Belgen, [ik heb] met zorg uwen toestand nagegaan. Ik begrijp dien en erken U als onafhankelijke Natie. Dit wil zeggen, dat ik in de provincien, in welke ik een groot magt uitoefen, mij in geenen opzichte zal verzetten tegen uwe regten als burgers. Kiest vrijelijk, en op dezelfde wijs als uwe landgenooten der overige provincien, afgevaardigden voor het nationale Congres, hetwelk aanstaande is, en gaat in hetzelfde de belangen des Vaderlands overwegen. Ik stel mij dus, in de provincien, welke ik bestier, aan het hoofd van de volksbeweging, die U tot eenen nieuwen en vasten staat van zaken zal brengen, waarvan de Nationaliteit de kracht zal uitmaken. Zie daar de taal van hem, die zijn bloed vergoot voor de onafhankelijkheid van uwen grond¹⁴, en zich met uwe pogingen wil verenigen, om uwe staatkundige Nationaliteit te vestigen.

Historici zijn het niet eens over wat de kroonprins bezielde heeft. Opportunisme, vrees dat vele Orangisten niet aan de onvermijdelijke verkiezingen konden deelnemen, kontdraaijerij, hunker naar een kroon, overmoed, een acute aanval van zijn neiging tot complotten, onvermogen tot inschatting? Vadermoord was het in elk geval. En een flater van jewelste. De Orangisten zijn onthutst, de Belgischgezinden perplex, de grootmogendheden verbijsterd. Willem I is laaiend van woede. De kroonprins vertrekt naar Londen, officieel om steun te zoeken.

Enkele dagen later, op 26 oktober 1830, voeren Belgische patriotten in Antwerpen hun plannen uit: eerst het Stadhuis veroveren en dan optrekken naar het Koninklijk Paleis, waar een tweehonderdtal verdedigers moeten overmeesterd worden. Er wordt hevig gevochten tot onder de ramen van het Hollands Salon. De bevelhebber van het Paleis moet vluchten door langs achteren over de muur van de Jodenstraat te springen. De gevechten duren twee dagen. Van op de Citadel en schepen op de Schelde bombarderen de Nederlanders urenlang de stad, waarbij 85 doden vallen, het merendeel burgers.

De volgende dag vindt op het Paleis een vergadering plaats tussen Rogier, vertegenwoordiger van het Voorlopig Bewind, de generaals van het patriottenleger Niellon en Mellinet en de Robiano, aangesteld als nieuwe gouverneur van de provincie Antwerpen. Het Paleis op de Meir geldt als de Antwerpse zetel van het nieuwe bewind.

Nieuw bewind

De eerste maanden van het nieuwe bewind verlopen haast vlekkeloos. De verkiezingen worden zeer degelijk georganiseerd. Het Nationaal Congres

¹⁴ verwijzing naar de schotwonde die hij bij slag van Waterloo had opgelopen.

vertegenwoordigt de verschillende strekkingen. Na slechts enkele maanden wordt een grondwet uitgevaardigd van een – toenmalige – zo degelijke constructie en leesbaarheid dat ze in buitenland bewondering wekt en zelfs honderd jaar later door andere landen gekopieerd wordt. De grootmogendheden zijn onder de indruk en de kans tot slagen van de revolutie vergroot zienderogen.

En dan hapert de machine: België vindt geen geschikte vorst. Na enkele blunders wordt, conform de grondwet, een regent gekozen. Op 24 februari 1831 krijgt de Voorzitter van het nationaal Congres, Erasme-Louis Surlet de Chokier, de meeste stemmen.

Nieuw complot

De eerste regering die Surlet de Chokier samenstelt maakt al snel ruzie. De orangisten maken van de gelegenheid gebruik om onrust te zaaien in het land. Inmiddels had de militaire gouverneur van de provincie Antwerpen, generaal Van der Smissen, al enige tijd zijn intrek genomen op het Paleis. Hij complotteert om het Nederlands bewind te herstellen met de hulp van de Engelsen. Op 25 maart 1831 roept de generaal zijn hoogste officieren samen – waarschijnlijk in het Kaartenkabinet – en probeert hen tot omverwerping van het nieuwe bewind te overtuigen. Tevergeefs, de overige militairen weigeren hem te volgen. Van der Smissen vlucht naar het buitenland¹⁵.

Triomfantelijke intrede

Op 24 mei 1831 brengt Surlet de Chokier een bezoek aan Antwerpen. Omdat hij de dag tevoren 's avonds aankomt en bescheiden is – ook in Brussel weigert hij het Paleis te bewonen – gaat hij op hotel. Naar verluidt verspreidden de orangisten het gerucht dat de regent uit Brussel gevlucht is. Daarop ontstaat een tegenreactie. Wanneer de volgende dag Surlet de Chokier de troepen op de Meir keurt, wordt hij erna spontaan door het volk het Paleis binnengedragen onder de kreten Leve de regent, leve de Belgen, Leve de Vrijheid. In de ogen van de bevolking werd aldus de band tussen het Paleis op de Meir en het nieuwe bewind definitief gesmeed. Zodra het land een koning vindt, kan het gebouw Palais National d'Anvers, het Nationaal Paleis van Antwerpen, worden.

Leopold I

En men vindt Leopold van Saksen-Coburg.

Niet oninteressant voor onze Paleisverhalen is zijn verleden. Leopold was immers al dertien jaar aan het wegwijnen aan het Britse hof, als weduwnaar van de in haar kraambed gestorven prinses Charlotte, het enige

¹⁵ Na amnestie in 1839 zal hij naar België terugkeren en opnieuw een orangistisch complot organiseren: het doel was toen niet minder dan het kidnappen van koning Leopold I. De eventuele rol van de Hollandse kroonprins Willem, inmiddels koning Willem II, in dit complot blijft duister.

kind van de Britse kroonprins, de latere koning Georges IV. Maar met wie was Charlotte verloofd voor zij met Leopold huwde? Met de Nederlandse kroonprins Willem, prins van Oranje !

Het koppelen van Willem aan Charlotte was een bedenkensel van enkele Britse diplomaten en van de beide vaders die een huwelijk wel zagen zitten als een versteviging van de positie van Willem I. Discussies over het huwelijkscontract en enige Hollandse krenterigheid inzake de gebruikelijke gift aan de toekomstige bruid voor de aanschaf van juwelen bemoeilijkten het bepalen van een huwelijksdatum. Maar vooral Charlotte besepte tijdens de verloving steeds meer dat een huwelijk met 'magere Billy' zoals zij en haar vrienden de prins van Oranje noemden, weinig kansen op geluk zou brengen. Zij verbreekt de verloving. Het is een legende dat zij dat op spectaculaire wijze doet door ten aanhoren van het ganse hof een haar aangeboden schaal sinaasappelen te weigeren met de woorden "I hate Orange". Het is géén legende dat aan enkele hoven en kanselarijen in Europa verteld werd dat Charlotte toen al had kennis gemaakt met Leopold, die in sommige kringen werd aangeduid als "de mooiste prins van Europa" en die in Londen aankomt in het gevolg van de tsaar van Rusland, negen dagen voor de verbreking van de verloving...

In werkelijkheid zal Leopold maanden moeite moeten doen om het hart van Charlotte te veroveren. Maar als kroonprins Willem prins Leopold wel zag als de man die hem zijn verloofde afnam, wat moet hij gedacht hebben toen hij merkte dat net die man zeventien jaren later de plaats aangeboden kreeg die hij zo hard had trachten te verwerven: koning der Belgen?

En in dát Paleis op de Meir waar Willem zich aan het hoofd van de Belgische Revolutie poogde te stellen, houdt Leopold I reeds zeven dagen na zijn troonsbestijging zijn Blijde Intrede in Antwerpen. Toegejuicht door het volk, moet de nieuwe koning herhaaldelijk op het balkon verschijnen.

Vijf dagen later is het andere koek: de Hollanders vallen onder leiding van kroonprins Willem ons land binnen om het te heroveren, wat hen haast lukte. Gedurende meerdere dagen vechten de legers van de twee "rivalen" Willem en Leopold I tegen elkaar. Aan de Tiendaagse Veldtocht komt slechts een einde door tussenkomst van de grootmogendheden die een wapenstilstand en de terugtrekking van het Nederlands leger afdwingen.

Tijdens zijn regeerperiode zal koning Leopold I herhaaldelijk gebruik maken van het Paleis op de Meir. Zijn echtgenote, koningin Louiza-Maria, vergezelt hem vaak. Haar Blijde Intrede in Antwerpen, op 29 september 1832, gaat gepaard met grote feestelijkheden.

Ook buitenlandse vorsten worden op het Paleis onthaald. Aan Queen Victoria van Engeland en haar echtgenoot Albert wordt er in 1843 een feestmaal aangeboden. Bij een receptie, twee jaar later voor dezelfde vorsten, wordt zoveel volk uitgenodigd dat ook de woonst ernaast, het nummer 48*, in het feest moet worden betrokken.

Tijdens zijn regeerperiode zal koning Leopold I herhaaldelijk gebruik maken van het Paleis op de Meir. Zijn echtgenote, koningin Louiza-Maria, vergezelt hem vaak. Haar Blijde Intrede in Antwerpen, op 29 september 1832, gaat gepaard met grote feestelijkheden.

Ook buitenlandse vorsten worden op het Paleis onthaald. Aan Queen Victoria van Engeland en haar echtgenoot Albert wordt er in 1843 een feestmaal aangeboden. Bij een receptie, twee jaar later voor dezelfde vorsten, wordt zoveel volk uitgenodigd dat ook de woonst ernaast, het nummer 48*, in het feest moet worden betrokken.

Tijdens de Antwerpse feestelijkheden naar aanleiding van zijn 25 jaar regering verblijft Leopold I van 17 tot 19 augustus 1856 op het Paleis. Maar in het algemeen wordt het Paleis niet gebruikt voor lange verblijven van het Koningshuis. Het dient voornamelijk als ontvangst- en feestruimte van de koning, als hij in Antwerpen is.

Het is dus verwonderlijk dat tijdens die hele regeringsperiode geen verbouwingen of aanpassingen worden bevolen. In de binneninrichting van het Paleis wordt geen enkel "Belgisch" accent gelegd. Zelfs het Hollands salon mag blijven bestaan, terwijl dit juist ter verheerlijking van de verworpen Oranjedynastie werd ingericht. De enige ingreep is bovendien niet het vervangen van het Nederlands wapenschild in het centrum van het plafond, maar het louter wegschilderen van zwaard en pijlen die de Nederlandse leeuw, in tegenstelling tot de Belgische leeuw, vasthoudt. Ook de leuze in het tekstlint is overschilderd. Het is best mogelijk dat dit werk gebeurde door de huisbewaarder of door een overijverige patriot in 1830 of 1831.

Leopold II

Ook de tweede koning der Belgen kende het Paleis goed. Hij was amper dertien jaar oud toen hij voor het Paleis, op zijn paard gezeten, naast zijn vader, het leger en de burgerwacht schouwde. In 1854 toonde hij van op het balkon zijn bruid, de latere koningin Maria-Henrietta, aan het volk naar aanleiding van haar Blijde Intrede. Op de Jubelfeesten van 1856 was hij ook van de partij. Maar daarna treedt een lange kilte binnen in de relatie tussen Antwerpen en het koningshuis. De reden lag bij de wil van koning Leopold I en regering om de Brialmontplannen te verwezenlijken: het bouwen van een versterkte vestinggordel rondom Antwerpen. De Antwerpenaren verzetten zich hevig en het duurde jaren vooraleer de plannen konden worden doorgedrukt. De Blijde Intrede in Antwerpen van Leopold II als tweede koning der Belgen werd afgeschaft wegens een cholera-epidemie en werd naar een half jaar later verschoven. Daarna kwam de vorst niet. Hij was misnoegd over de houding van de Antwerpenaren die na het overlijden van zijn vader jarenlang geen standbeeld van Leopold I wilden plaatsen. Koninklijke gasten logeerden er ook. Zo verbleef de sjah van Perzië met zijn hele gevolg er voor vier dagen.

Verbouwingen

In 1877 vraagt Leopold II alle bestaande plannen van het Paleis op, wat misschien betekent dat hij met het oog op het nakend Jubelfeest van 1881 zijn bouwwoede nu ook wou botvieren op zijn Antwerpse residentie. Maar er gebeurt niets tot de voorbereidingen getroffen worden voor de 75ste verjaardag van België. Leopold II gelast zijn architect Oscar Flanneau (1860-1937) met het verbouwen van enkele salons tot een spiegelzaal* voor feesten en banketten. Inspiratie haalde hij blijkbaar uit de danszaal in het paleis van de prinsen Borrromeus op het eiland Isola Bella in het Italiaanse Lago Maggiore, dat de vorst had bezocht. Voor het inrichten van deze spiegelzaal werden twee salons opgeofferd en de plafonds verhoogd.

Oscar Flanneau* had voor de koning al aanpassingen verricht aan het Koninklijk Paleis van Brussel. Flanneau, zelf zoon van een architect, was vooral gekend als architect van kastelen.

Ook technische aanpassingen worden aan het Paleis aangebracht. Zo worden in de kelders nieuw fornuizen en ovens geplaatst. Ook het koninklijk sanitair wordt vernieuwd.

Verbindingsgalerij

De belangrijkste ingreep echter – en de enige drastische buitenwijziging in de hele geschiedenis van het Paleis – is het bouwen van een verbindingsgalerij* op de verdieping achteraan tussen linker- en rechtervleugel.

De reden voor het bouwen van de verbindingsgalerij is niet gekend. De galerij ontleemt het zicht vanuit de erker van de balkonzaal naar de tuin. Het enige voordeel van de verbinding lijkt een passage tussen privévertrekken van de koning en die van de koningin. Maar die was al overleden toen de galerij ontworpen werd... Misschien dacht hij aan zijn troonopvolger en neef Albert die al gehuwd was en ook als kroonprins regelmatig naar Antwerpen kwam? Of misschien wou Leopold II gewoon vrijer circuleren in zijn Paleis.

Zowel in de verbindingsgalerij als in de spiegelzaal vindt men het monogram van de koning terug met het ingewerkt ster motief van de onafhankelijke Congostaat, waarvan Leopold II ook de vorst was. De talrijke mensen die "de weg naar de Congo" namen, zullen het wel niet geweten hebben. De weg naar de Congo was de route via de De Keyserlei en Meir die de kandidaatemigrant te voet van het Centraal Station naar de boten met bestemming Congo brachten.

Albert I

Terugkomend van een reis naar Congo, passeerde Albert voor de laatste maal als prins in het Paleis in augustus 1909. Enkele maanden later werd hij koning en pas in augustus 1912 deed hij in Antwerpen zijn Blijde intrede als vorst. Telkens waren er balkonscènes met een toejuichende bevolking.

Zijn volgende komst verliep somberder. In augustus 1914 vielen de Duitsers België binnen. Vrij snel moest het leger zich terugtrekken op de fortelinie rond Antwerpen. De hele Koninklijke familie verbleef in het Paleis op de Meir. bommen die een Duitse Zeppelin boven de Antwerpse binnenstad losliet in de nacht van 24 op 25 augustus vielen ook in de buurt van het Paleis. Toen de Duitsers naderden, werden op 31 augustus de drie prinsen naar Engeland geëvacueerd. Albert en Elisabeth bleven tot 7 oktober. De val van Antwerpen vond twee dagen later plaats.

Vaderlandsliefde

Tijdens de Duitse bezetting groeide het Koninklijk Paleis uit tot icoon van vaderlandsliefde. Op elke 21ste juli tijdens de bezetting troeften mensen samen voor het Paleis, ondanks het Duits verbod op samenscholingen of op manifestaties. Bloementuilen werden schielijk over het hekken gegooid*.

Op 19 november 1918 was de terugkeer van de Koninklijke familie naar Antwerpen triomfantelijk. De mensenzee voor het Paleis was gigantisch. Als er ooit een vloek op de plek van het Paleis zou geweest zijn, moet die op die dag opgeheven zijn geworden.

Leopold III

De vierde koning der Belgen verbleef nog slechts zelden in het Paleis. Maar de ontvangst-functie en de balkonscènes bleven. De aankomst van prinses Astrid in België wordt vaak als voorbeeld aangehaald. Op 8 november 1926, komt zij, na het burgerlijk huwelijk met prins Leopold in Stockholm, per boot voor het eerst in België aan. Zodra het schip in de Antwerpse haven aangemeerd is en de brug schip en kaai verbindt, rent Astrid, alle protocol vergetend, haar Leopold tegemoet voor een hartstochtelijke zoen, die legendarisch werd. Na ontvangst van het jonge paar op het Stadhuis vond een verwelkoming in het Paleis plaats. Oorverdovend gejuich en begeesterde menigte zijn de termen die 's anderendaags het meest in de kranten gelezen werden...

Ook tijdens de Duitse bezetting in '40-'45 behoudt het Koninklijk Paleis zijn symboolfunctie.

Na de bevrijding wordt aan de voorgevel van het Koninklijk Paleis een grote foto van Leopold III gehangen. Ongevraagd wordt het gebouw aldus meegesleurd in de Konings-kwestie.

Boudewijn

Koning Boudewijn maakt nog minder dan zijn vader gebruik van het Paleis. In de late jaren vijftig wordt het gebouw door de diensten van het protocol ongeschikt bevonden voor koninklijke overnachtingen.

Koninklijke afstand

In 1969 draagt Boudewijn het gebouw over aan het Ministerie van Nederlandse Cultuur. Die beslist er een Internationaal Cultureel Centrum* van te maken. De eerste tentoonstelling die er plaats vindt, het volgend jaar al, behandelt de bouwer en bewoners van het Koninklijk Paleis.

Zodra het gebouw uit het Koninklijke Domein getreden is, kan wettelijke bescherming overwogen worden. Bij Koninklijk Besluit van 22 februari 1974* wordt het Paleis als monument beschermd.

Doorheen zijn hele geschiedenis zijn aan het Paleis op de Meir heel wat aanpassingen aangebracht maar die hebben nooit een functie weggenomen van de talrijke functies die dit gebouw herbergt: slapen, eten, wonen, ontvangen, feesten, pronken, werken, vergaderen, musiceren, keuvelen, drinken, zich ontspannen, logeren. Vertrekken veranderden van uitzicht, soms van rol maar het Paleis bleef altijd alle rollen aanbieden in een brede waaier van kamers.

Met de nieuwe taken voor het gebouw wordt dit moeilijker. Hoe kan een dynamische uitbating van een cultureel centrum verzoend worden met respect voor het verleden? Meubels en siervoorwerpen worden elders in veiligheid gebracht, muren worden wit geschilderd.

Daarbij komt in het gebouw een Centrum voor Beeldcultuur vanaf 1980. Het koetshuis wordt in 1984 tot tentoonstellings- en administratieruimte verbouwd. Ter gelegenheid van Antwerpen 1993 - Culturele Hoofdstad van Europa wordt een filmzaal geïnstalleerd.

In 1996 wordt het gebouw overgedragen aan de Vlaamse Gemeenschap. Men beslist tot een grondige restauratie over te gaan. Die was ook meer dan noodzakelijk, niettegenstaande het Paleis bij de overdracht in 1969 in uitstekende toestand verkeerde. Na de stopzetting van het ICC wordt er gezocht naar een nieuwe functie voor het Paleis.

Toekomst

Na die aanzienlijke restauratie wordt het gebouw, dank zij Erfgoed Vlaanderen, terug opengesteld voor publiek.

Een deel van de ruimtes wordt met strenge regels aan een prestigieuze brasserie en aan een luxechocolaterie in concessie gegeven. Dit zou toelaten het verleden en de toekomst van het gebouw veilig te stellen voor de volgende generaties.

De bezoekers van het Paleis op de Meir zullen ongetwijfeld onder de indruk zijn van al wat ze zullen aanschouwd hebben en van al wat de gidsen hen zullen verteld hebben. Bij een drankje of een chocolaatje zullen zij kunnen mijmeren over al hun talrijke voorgangers – bewoners, bezoekers en gasten – die gedurende de meer dan 250 jaar van dit prestigieus stadspaleis, zoals zij nu, keken, beleefden en proefden.

Pierre Blanche
maart 2010

